

PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU BAILES PASAULES TĒLA VEIDOŠANĀS GAITĀ

Fears of Children at Pre-school Age in the Formation of the Image of the World

Valentīna Romenkova

Rīgas pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija

Abstract. *There are many studies dedicated to children's fear. Fear is an integral part of a man's emotional life. Fear – a condition of great agitation, restlessness, alarm of the mind in situation of menacing danger or calamity, affectively acute perception of threats for one's life, feeling and well-being. Fear can be described both as normative that helps to mobilize in a dangerous situation, and as destructive. The focus of this study was to determine the place and role of fear in shaping the Image of the World of a child at pre-school age. The author was interested in how fear, a negatively colored emotional phenomenon, embedded or integrated itself into the structure of the world image of a child, who normally is happy and optimistic. The hypothesis of the study was as follows: if the phenomena generating fear that goes beyond the experience of children are explained by adults, the children can overcome it easy, and the verbal characteristics of the phenomenon are in tune with the general upbeat tone of the Image of the World.*

Key words: *Image of the World, children's fears, the structure of the Image of the World, the role of the adult in the child's development.*

Ievads

Introduction

Rakstā apskatīts process, kurā bērna Pasaules tēlā tiek iekļauti objekti, kuri gan pirmajā saskarē ar tiem, gan vēlāk, izraisa spēcīgu emocionālu reakciju. Tās ir bailes kā emocionāla parādība, kura nosaka Pasaules tēla struktūras elementu modalitāti.

Bērnu bailēm veltīts daudz pētījumu. Bailes ir neatņemama cilvēka emocionālās dzīves sastāvdaļa. Bailes ir spēcīga nemiera, uzbudinājuma, dvēseles labsajūtas trūkuma sajūta, kas izpaužas, indivīdam saskaroties ar draudiem dzīvībai vai veselībai, afektīvi saasināta dzīvības vai veselības draudu uztvere. Bailes var būt normatīvas, t.i., tādas, kas palīdz mobilizēties bīstamā situācijā, un destruktīvas. Parasti tās bailes, kuras izraisa bērnam saprotami iemesli, bērni ātri pārvar (tā sauktās „veselo bērnu bailes”). Savukārt bailes, kuras sniedzas ārpus bērna pieredzes, kļūst par avotu nemiera, neaizsargātības, bezpalīdzības un bezcerības izjūtām, neļauj attīstīties bērna gribai un pozitīvam pašvērtējumam. Šī iemesla dēļ daudzi psihologi bērnu bailes uzskata par parādību, kura kavē personības attīstību.

Pētījuma tēma bija: baiļu loma pirmsskolas vecuma bērna Pasaules tēla veidošanās procesā. Mūsdienās ar jēdzienu Pasaules tēls izprot pasaules interpretācijas subjektīvo realitāti, kura izpaužas sarežģīta integrēta apziņas fenomena veidā, kas atspoguļo pastāvīgo īstenības uztveres procesu un rezultātu

un nosaka subjekta attieksmi pret apkārtējās pasaules notikumiem un parādībām, pret cilvēkiem, sevi, savas dzīves perspektīvām, kas galu galā nosaka dzīves stratēģiju (Гришенина, 2009:7). Pasaules tēlam ir viengabalains raksturs, to nevar uztvert ka atsevišķu tēlu apkopojumu. Pasaules tēlam piemīt daudzlīmeņu struktūra, tas dzīves gaitā attīstās veselumā un ietver emocionāli personisku jēgu (Леонтьев, 1983:251), (Тменова, 2003:22). Pasaules tēla jēdziena teorētiskās izstrāde sniedza iespēju izdalīt šī psiholoģiskā veidojuma atsevišķās sastāvdaļas un noteikt tā struktūru (virspusējos un dziļākos slāņus).

Autori interesēja process, kā bailes, kā emocionāla parādība ar negatīvu nokrāsu, ietekmē bērna Pasaules tēlu, kurš normatīvi ir gaišs un optimistisks (Роменкова, 2007), kā negatīvi elementi parādās, iekļaujas un tiek integrēti bērna Pasaules tēla struktūrā.

Tika izvirzīta *pētījuma hipotēze*: ja pieaugušie bērnam izskaidro bailes izraisošās parādības, kuras sniedzas ārpus bērna pieredzes, bērni bailes viegli pārvar, un parādību verbālie raksturojumi atbilst Pasaules tēla kopējai optimistiskajai tonalitātei.

Bērībā visizplatītākās bailes ir bailes no nāves (90% aptaujāto bērnu). Bailes no nāves tiek pārvarētas reliģiskās apziņas ietvaros. Pētījuma gaitā tika salīdzināts, kā nāves jēdzienu raksturo bērni no ģimenēm, kuras saistītas ar baznīcu, un bērni no neticīgām ģimenēm.

Problēmas izklāsts. Psiholoģijā joprojām aktīvi tiek attīstīta ideja par Pasaules tēlu kā sarežģītu veidojumu, kurš apvieno visas bērna attieksmes, iespaidus un zināšanas par pasauli. Detalizētu Pasaules tēla izpēti pieeju analīzi psiholoģijā veikusi N.Čuješejeva (Чуешева, 2007:20-23).

Pasaules tēla jēdziens tiek skaidrots no cilvēka dzīves ceļa un izziņa teorijas pozīcijām. Pēc V.Serkina domām, Pasaules tēls veidojas, tam piepildoties ar reālām nozīmēm, un, atspoguļojot apgūtās priekšmetu pasaules sakarības, tas savukārt nosaka pasaules uztveri. Darbība, kuru realizē subjekts, ir Pasaules tēla izmaiņu (attīstības) virzošais spēks. Konservatīvisma un mainīguma līdzsvars ir viena no Pasaules tēla raksturīgām iezīmēm, kas sniedz iespēju izveidot Pasaules tēla tipoloģiju (piemēram, vecumposmi) un Pasaules tēla raksturošanas algoritmu (piemēram, dažādu kultūru pārstāvji). Autors atzīmējis trīs Pasaules tēla modelēšanas virzienus: pastāvošās nozīmju sistēmas noskaidrošana, Pasaules tēla funkciju raksturojums un Pasaules tēla ģenēzes raksturojums (Серкин, 2008:4-96).

Pamatojoties uz tēzi, ka darbības sekas veido noturīgas ārpusmodālās sistēmas (subjektīvās semantikas), autors piedāvā izdalīt Pasaules tēla struktūrā trīs slāņus: perceptīvo pasauli, pasaules ainu (semantisko pasauli) un pasaules tēlu.

V.Serkins klasificējis Pasaules tēla modeļus pēc to struktūras iezīmēm (pastāv divslāņu un trīsslāņu struktūras). Uz modeļiem, kuros tiek mēģināts izskaidrot Pasaules tēla ģenēzi, autors attiecina arī S.Smironova un A.Stecenko divjoslu modeli, kurš veido psihiskās sistēmas „vecāks – bērns” Pasaules tēlu

(Стеценко, 1987:27-33). Minētie autori, kā tas raksturīgs padomju psiholoģijā, augstu novērtējuši pieaugušā lomu bērna attīstībā.

Autori turpina analizēt Pasaules tēla struktūru, tā veidošanos bērniem, atsevišķus Pasaules tēla komponentus, pasaules ainas raksturīgās iezīmes kā Pasaules tēla dinamiskākās daļas. Īpašu interesi izraisa darbi, kuros Pasaules tēla struktūras veidošanās saistīta ar bērna runas un domāšanas darbību.

Psiholingvistikas ietvaros tiek pētīta bērna pasaules aina valodā (Попкова, 2005), runas darbības emocionālā un jēgas dominante, bērnu dzejas lingvistiskie kultūras aspekti (Павлова, 2011), dažādu kultūru pārstāvju pasaules ainas leksiskie komponenti (Цивьян, 2011) u.c. Pasaules tēls kā zināšanu sistēma par sevi, dabu un citiem cilvēkiem, kura veidojas ar pieaugušā palīdzību, ietverta arī pedagoģiskajos pētījumos (Русевич, 2009). Autore atzīmējusi, ka Pasaules tēla struktūrā nozīmīgu vietu ieņem bērna priekšstati par sevi, kas sasaucas arī ar šajā pētījumā iegūtajiem rezultātiem (Роменкова, 2007).

Lai arī attieksmi pret pasauli kopumā un subjektu – objektu vidē regulē emocijas, minētajos darbos emociju loma un to ģenēze netiek apskatīta. Perceptīvā pasaule ir modāla, savukārt Pasaules tēls, īpaši tā dziļākais kodols, ir nemodāls. Analizējot A.Ļeontjeva un S.Smironova agrīnos darbus, V.Serkins atzīmē, ka Pasaules tēla kodols balstās: a) uz ārpusmodālām, no sajūtām nošķirtām struktūrām, b) uz implicītā atspoguļojuma jeb t. s. intuitīvā pasaules priekšstata. Pēc A.Ļeontjeva uzskata, sajūtas līdzās nozīmei un personiskajai jēgai ir viena no apziņas funkcionālajām apakšsistēmām.

J.Artemjeva izveidojusi Pasaules tēla modeli, kurš sastāv no perceptīvās pasaules, kas ietver telpas koordinātes, nozīmes un jēgu, kas piešķir informācijai modalitāti, semantiskās pasaules, kas nes sevī sekas no mijiedarbības ar objektiem, un nemodālo struktūru slāņa, kas veidojas semantiskā slāņa „apstrādes” procesā. Šis slānis ir Pasaules tēls šaurā izpratnē.

Attiecību kopumu, kuras ir kustīgākas nekā pats Pasaules tēls, kurš tās vada, un kuras mainās perceptīvās pieredzes ietekmē, autore nosaukusi par pasaules ainu.

Pasaules aina ir dzīves pasaules modelis, kuru veido personībai svarīgi objekti un parādības, tā ir personisko nozīmju sistēma .

Bērnu psihes attīstības likumsakarības sniedz iespēju noteikt dažādu Pasaules tēla struktūras komponentu veidošanās secību, noteikt to saturu un, galvenais, izsekot emocionālo un kognitīvo elementu mījsakarībām Pasaules tēla komponentu veidošanās gaitā .

Tā kā ar sajūtām izziņas darbībā tiek saistīti gan perceptīvie, gan arī emocionālie procesi, nolēmām noskaidrot emociju un emocionālo parādību lomu Pasaules tēla veidošanās procesā. Mūs ieinteresēja emociju regulējošā loma Pasaules tēla struktūras veidošanās procesā, kā arī pašu emociju ģenēze.

Tēmas aktualitāti nosaka arvien pieaugošais pirmsskolas vecuma bērnu skaits, kuriem novēroti personības attīstības traucējumi, agresivitāte, cietsirdība,

pesimistiska pasaules uztvere. Aktualitāti nosaka arī nepietiekama šo traucējumu rašanās mehānismu un to korekcijas metožu izpēte.

Pētījumā tika meklētas atbildes uz jautājumu, kādā veidā Pasaules tēlā tiek iekļauti subjekti un objekti, ja tie ir pārāk emociogēni, t.i., izraisa spēcīgu negatīvu emocionālo pārdzīvojumu. Viens no šādiem pārdzīvojumiem ir bailes. Bailes bērnu psiholoģijā pētītas jau kopš 19.gadsimta. Līdzās sargājošajai, mobilizējošajai funkcijai, kas veicina indivīda izdzīvošanu, bailes daudzos gadījumos var izraisīt bērna attīstības traucējumus. Pēc mūsu domām, bailes ir ideāla mēraukla, lai 1) noteiktu bērna personības destruktīvo emociju avotus, 2) pētītu veidus, kā bērns pārveido spēcīgas negatīvas emocijas, 3) noskaidrotu pieaugušā lomu pozitīva (normatīva) bērna Pasaules tēla veidošanās procesā.

Pētījumā metodikā ietverta :

- a) pirmskolas vecuma bērnu Pasaules tēla komponentu veidošanas pēctecības izpēte;
- b) atsevišķu komponentu attīstības salīdzinājums
- c) bērna Pasaules tēla modeļa izveide, ņemot vērā atsevišķu elementu modalitāti;
- d) bērnu izteikumu psiholingvistiskā analīze, bērnu literatūras analīze.

Pētījuma plāns ietvēra: a) vecākā pirmskolas vecuma bērnu baiļu veidu un to izplatības noteikšanu, b) bērnu izteikumu satura analīzi, raksturojot baiļu objektus, c) bērnu stāstu satura emocionālās un jēgas dominantes noskaidrošanu, d) emociju ģenēzi bērniem no grupām ar dažādu pasaules uzskatu.

Empīriskā pētījuma rezultāti

Bērnu baiļu veidu un to izplatības noteikšanas empīriskā izpēte *The empiric research of children's fear types and its spread determination*

Empīriskajā pētījumā piedalījās pirmskolas vecuma bērni (6 – 7 gadi). Pētījumu īstenoja augstskolas pasniedzēja un pedagoģijas specialitāšu studenti. Tika noskaidroti objekti, kuri bērniem izraisa bailes.

1.tabula

Pirmskolas vecuma bērnu baiļu saturs (G.Teteres pētījums, 2007)
The content of fear of pre-school children (Study by G. Tetera, 2007)

Objekts, kurš izraisa bailes	Cik procentu bērnu baidās
Nāve	90 %
Tuvinieku nāve	75 %
Noziedznieki	72 %
Rūķi, briesmoņi	65 %
Slimības	63 %
Vecāku sods	57 %
Sapņi (murgi)	55 %
Dzīvnieki, kukaiņi	53 %
Ārsti	46 %
Dabas parādības	45 %

Bailes	38 %
Filmu varoņi	23 %
Briesmu stāsti, kas dzirdēti no citiem bērniem	22 %
Vientulība	20 %
Vecāki	18 %
Skolotāja, aukle	17%
Augstums	17 %

Kā redzams, bailes no nāves starp izvēlētajiem objektiem bija visizplatītākās. Var uzskatīt, ka šajā faktā vērojama novirze no normas, jo bērna pasaule parasti ir gaiša un optimistiska.

2.tabula

Bērnu pieredze saskarē ar nāvi (%)
Experience of children in facing death (%)

Bērnu pieredze saskarē ar nāvi, %		
1	Redzējuši televīzijā	45%
2	Dzirdējuši pasakās, briesmu stāstos	25%
3	Tuva cilvēka nāve	10%
4.	Mīļa dzīvnieka nāve	20%

Iegūtie rezultāti liek secināt, ka reālajā dzīvē bērni ar nāvi saskaras samērā reti, tikai katrs desmitais bērns vecākajā pirmsskolas vecumā saskāries ar tuvinieka nāvi. Nedaudz biežāk bērni redzējuši mājdzīvnieka nāvi.

Par galvenajiem negatīvo pārdzīvojumu avotiem kļuvuši televīzija, vienaudžu stāsti un pasakas. Agresīva informatīvā vide ir galvenais cēlonis bailēm no nāves, jo: a) nāves biežums tajā daudzas reizes pārsniedz dabisko līmeni, ar kādu saskaras bērns, b) ekrāna priekšā vai bērnu grupā bērns atrodas viens pret vienu ar stāstītāju un nesaņem pieaugušā paskaidrojumu.

Tika izvirzīta *pētījuma hipotēze*: ja pieaugušie bērnam izskaidro bailes izraisošās parādības, kuras sniedzas ārpus bērna pieredzes, bērni bailes viegli pārvar, un parādību verbālie raksturojumi atbilst Pasaules tēla kopējai optimistiskajai tonalitātei.

Lai pārbaudītu hipotēzi, tika izvēlēti bērni no divām grupām, kurās vecākiem ir atšķirīgs pasaules skatījums un pieeja nāves problēmai, t.i., neticīgi un ticīgi, ar baznīcu saistīti cilvēki, jo nāves bailes tiek pārvarētas tikai reliģiskās koncepcijas ietvaros, piešķirot cilvēka zemes dzīvei citu jēgu.

Bērnu Pasaules tēls līdz ar priekšstatu parādīšanos par nāvi ietver garīgas, telpas, laika, emocionālās, vizuālās un sajūtu sastāvdaļas.

Iegūtie baiļu objekta raksturojumi sniedza iespēju noteikt to nāves baiļu sastāvdaļu, kura saistās ar notikumiem: dievkalpojums, bēres, kaps – bērniem no ticīgām ģimenēm, bēres, kaps – bērniem no neticīgām ģimenēm.

Pirmsskolas vecuma bērnu priekšstats par nāvi ar baznīcu saistītās kristiešu ģimenēs un ar baznīcu nesaistītās ģimenēs (Tetere, 2007)

The concept of death of pre-school children from religious Christian and non-religious families (Tetere, 2007)

Vārdi un jūtas, kas saistās ar nāvi	Bērni no ticīgām ģimenēm, %	Bērni no neticīgām ģimenēm, %
Debesis	43	7
Dievs	57	0
Eņģelis	43	12
Mākoņi	21	0
Paradīze	16	0
Tumsa	11	34
Aukstums	4	21
Elle	1	4
Uguns	0	21
Trīcēšana	0	12
Šausmas	12	43
Nelaime	12	15
Skumjas	16	12
Kaps	79	86
Bēres	93	89
Dievkalpojums	97	4
Nezinu	0	7

Jau šajos raksturojumos redzamas uztveres atšķirības bērniem no ticīgām ģimenēm: dievkalpojums ietver cilvēku neredzamā pasaulē, kuras priekšgalā ir Dievs, un tādējādi nosaka notikuma jēgu. Pasaules tēlā parādās Dievs, debesis, eņģelis ka citas pasaules pārstāvji, kā arī paradīze, elle un mākoņi, un aina iegūst laika un telpas perspektīvu.

Arī dažu otrās grupas bērnu priekšstatos telpa ietver debesis, mākoņus un eņģeli, kā arī elli, taču tajā nav objektu, kuri dod cerību par pozitīvu iznākumu. Galveno akcentu bērni tomēr lika uz biedējošā notikuma sajūtu un emociju raksturojumu (šausmas, tumsa, aukstums, uguns, trīcēšana), kurš šajā grupā bija vērojams 4,85 reizes biežāk nekā bērnu grupā no ticīgām ģimenēm.

Abu grupu bērni aptuveni vienādi atzīmēja skumju un nelaimes izjūtas, kas pavada nāvi. Aptuveni septiņi no 100 bērniem neticīgo ģimeņu grupā nespēja verbalizēt jēdzienus, kas saistīti ar nāves bailēm.

No vienas puses, to var izskaidrot ar zināmu tabu ģimenēs šajos jautājumos, bet, no otras puses, arī ar lielām bailēm un sasprindzinājumu. Tā šajā grupā 6 gadus vecai meitenei, kura bija redzējusi savas mātes traģisko nāvi, bija vērojama selektīvi bloķēta atmiņa par periodu pirms notikuma un tā laikā, bet 6 gadus vecam zēnam tika novērotas psihotiskas novirzes saistībā ar tuva cilvēka nāvi.

Secinājumi *Conclusions*

1. Galvenais avots vecākā pirmsskolas vecuma bērnu bailēm no nāves mūsdienās ir agresīva informatīvā vide (televīzija un vienaudžu stāsti).
2. Bērni no ģimenēm, kuras saistītas ar baznīcu, salīdzinoši mazāk emocionāli reaģē uz traģisku notikumu, jo pieaugušie viņiem izskaidro cilvēka dzīves jēgu un nāves cēloņus.
3. Priekšstats par objektu, tai skaitā pat par negatīvu objektu, tiek iekļauts Pasaules tēlā kā konstruktīvs elements, ja pieaugušie izskaidro bērnam notikuma jēgu.
4. Pasaules tēla elementa verbalizācija, kas saistīta ar spēcīgām emocijām, notiek tikai tad, kad bērnam izveidojas sava attieksme pret objektu vai parādību. Kopš šī brīža ārējas emociju izpausmes parastos apstākļos nav novērojamas. Bērnam rodas noturīga attieksme pret priekšmetu vai parādību. Šī attieksme var veidoties, gan balstoties uz morāles principiem un uzskatiem, kurus pauž pieaugušie, gan mazinoties bērna jūtīgumam.
5. Pētījuma rezultāti liecina, ka bērniem no ģimenēm, kuras saistītas ar baznīcu, izpratne par cilvēka aiziešanu citā pasaulē iekļaujas Pasaules tēlā kā viens no elementiem un kopumā neietekmē Pasaules tēla kopējo optimistisko tonalitāti.
6. Bērna emociju cilvēciskošanos, saskaroties ar spēcīgu emociogēnu objektu, atspoguļo šāda shēma: emociogēnais notikums – nespecifiskas emocijas – notikuma kognitīvā novērtēšana – uzdevuma risināšana – vispārējās attieksmes izveidošana, ņemot vērā jauno elementu Pasaules tēlā – jūtas. Ārēji redzama emocionalitāte un uz sajūtām balstīts uztveres raksturs cilvēkam raksturīgs tik ilgi, kamēr tiek izveidota sava attieksme. Pieaugušajam ir nozīmīga loma pozitīva Pasaules tēla veidošanā, izskaidrojot bērnam parādības, kuras sniedzas ārpus viņa pieredzes.

Summary

Introduction. There are many studies dedicated to children's fear. The focus of this study was to determine the place and role of fear in shaping the Image of the World of a child at pre-school age.

The most common fear in children is the fear of death (90% of surveyed children). The fear of death is overcome in the framework of the religious consciousness. In our study, we examined the verbal characteristics of the concept "death" of children from believer-and-practicing and nonbeliever families.

The Aim of the Study. The results of the study showed that with generally positive and optimistic adults and proper explanations the child understands the meaning of all the scary events, in this case – death, and integrates it into his Image of the World. Children from religious families bind death with sky (43%), God (57%), angels (43%), clouds (21%), heaven (16%), darkness (11%), cold (4%), hell (1%), church service (97%), fear (12%), misfortune (12%), sadness (16%), cemetery (79%), funerals (93%).

Children from nonbeliever families linked death with heaven (7%), angels (12%), darkness

(34%), cold (21%), hell (4%), fire (21%), tremor (12%), horror (43%), misfortune (15%), sadness (12%), cemetery (86%), burial (89%), and church service (4%).

Thus, the study confirmed the hypothesis that the fears, explained to the child by an adult, lose invincibility, and phenomena that cause them are integrated in the Image of the World of the child.

Materials and methods. Used research methods: Analysis of scientific literature dealing with the chosen issue, interview, observation and psycholinguistic analysis of text and speech of children. The methods of empirical direction – experimentally-genetic method, content-analysis, intent-analysis, analysis of the texts of utterances from children belonging to different language cultures. Characteristics of an object by its features based on the perception of how the child sees and understands the describable object are highlighted in the text.

Literatūra References

1. Tetere, G. (2007). *Baiļu izjūta kā attīstības sastāvdaļa pirmsskolas vecuma bērniem*. RPIVA, 43.-49.lpp.
2. Гришенина, Ю.А. (2009). *Национальные особенности образа мира и речевой деятельности российских, индийских и африканских студентов*. 19.00.01. Автореф. канд. психол. наук. М., 22 с.
3. Леонтьев, А.Н. (1983). *Образ мира. Избранные психологические произведения. В 2 ТМ.* (С.251 – 261).
4. Павлова, Т.В. (2011). *Лингвокультурологические характеристики коммуникативного пространства детской поэзии (на материале английских и русских стихов для детей)*. Дисс. канд. филол. наук. 10.02.19, Калининград.
5. Попкова, Т.Д. (2005). *Мир детства как философская проблема*. Автор. Дисс. канд. фил. Наук. Пермь, 172 с.
6. Роменкова, В. (2007). *Вербальная репрезентация содержания образа мира детей дошкольного возраста в процессе формирования идентичности. Гуманитарный вестник Переяслав-Хмельницкого педагогического университета им. Г.Сковороды. Научно-теоретический сборник. Выпуск 12. Переяслав-Хмельницкий, (С.211-217)*.
7. Русевич, В.В. (2009). *Педагогические условия формирования образа мира у детей 5-7 лет*. Автор. дис. канд. пед. наук, Волгоград.
8. Серкин, В.П. (2008). *Методы психологии субъективной семантики и психосемантики*. Учебное пособие для вузов/ В.П.Серкин. М.: Издательство ПЧЕЛА, (С. 94-96).
9. Стеценко, А.П. (1987). *Понятие «образ мира» и некоторые проблемы онтогенеза сознания. Вестник МГУ. Серия 14. Психология, -№3, с.27-33*.
10. Тменова, Д.Г. (2003). *Детский фольклор осетин*. Дисс. канд. филол. наук. 10.01.09, Владикавказ, – 164 с.
11. Чуешева, Н.А. (2007). *Понятие «образ мира» в психологической науке. Вестник ТГПУ. Вып.10(73). Серия Психология. с. 20-23*.
12. Цивьян Т.В. (1990). *Лингвистические основы балканской модели мира / Отв. Ред. В.Н.Топоров: АН СССР, Ин-т слав. и балкан. – М.: Наука,– 203 с.*

Valentīna Romenkova

Rīgas pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija
valentin@oic.lv
t.26528880